

۱۳۸۲ / ۱ / ۳۰

وزارتخانه‌های علوم و پزشکی
جمهوری اسلامی ایران

دانشگاه علوم پزشکی زاهدان
دانشکده پزشکی

پایان نامه جهت اخذ درجه دکترای پزشکی عمومی

عنوان:

بررسی معیارهای استاد خوب از دیدگاه اساتید و دانشجویان دانشکده

پزشکی زاهدان در نیمه اول سال تحصیلی ۸۱-۱۳۸۰

استاد راهنما:

دکتر محمدرضا شهرکی

استاد مشاور:

مهندس مهدی محمدی

نگارنده:

اعظم مرنندی

زمستان ۸۰

۹۵۵۲۲

شماره پایان نامه:

در ذکر آرام باران؛

در سماع سبز برگها؛

در سلوک بیتاب آب؛

ای جمیل

تو را می توان یافت

تقدیم به:

همه معلمان، دبیران و اساتیدم

تقدیم به:

استاد بزرگوارم

جناب آقای دکتر محمدرضا شهرکی

که بدون او پوئیدن این راه هرگز میسر نبود.

تقدیم به:

استاد ارجمندم

جناب آقای مهندس محمدی

۴۳۵۲۲

از انظار استادان علمای ایران
تسلیت باد

تقدیم به:

روح پاک و سرشت بالطافت پدرم، که یقین به یگانگی پروردگار را نخستین

بار در یکتاپرستی او دیدم

او که با کردار خود به من درس توحید آموخت

تقدیم به:

مادرم که زندگیم برایش همه رنج بود و وجودش برایم همه مهر

تقدیم به:

مهربان وجودم؛

شهرام عزیز

صمیمی ترینم

تقدیم به:

برادر و خواهران عزیزم

آنگاه آموزگاری گفت: با ما از آموزش سخن بگو.

و او گفت:

هیچکس نمی‌تواند چیزی را بر شما آشکار کند مگر آنچه را که در سحرگاه دانش شما نیم‌فخته بوده باشد.

آموزگاری که در سایه معبد در میانه شاگردانش راه می‌رود، از دانش خود چیزی به آنها نمی‌دهد؛ از ایمان خود و از مهر خود می‌دهد.

اگر به راستی دانا باشد، از شما نمی‌خواهد که به خانه دانش او در آئید؛ شما را به آستانه ذهن شما راهبری می‌کند.

آواز خواه می‌تواند از آهنگی که در سراسر فضا مترنم است ترانه‌ای برای شما بخواند، اما نمی‌تواند گوشش بدهد که آه آهنگ را می‌گیرد، یا صدائی که آنرا باز می‌سازد.

و آنکه در دانش اعداد استاد است می‌تواند برای شما از جهان وزنها و اندازه‌ها سخن بگوید، ولی نمی‌تواند شما را به آه جهان ببرد.

زیرا که بینش یک فرد بالهای خود را به فرد دیگری نمی‌دهد.

و هماغونه که یکایک شما در دانش خداوند تنها هستید، یکایک شما در دانش خود از خداوند و در دریافت خود از زمین تنها خواهید بود.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

الف

چکیده فارسی

فصل اول: معرفی پژوهش

۱

مقدمه و معرفی طرح

۴

اهداف، سؤالات و فرضیات

فصل دوم: بررسی متون

۶

اهمیت تعلیم و تعلم

۷

تعلیم و تعلم در اسلام

۸

هدف از تعلیم و آموزش

۹

رده‌بندی اهداف آموزشی

۱۰

ابعاد آموزش مؤثر و مطلوب

۱۵

جایگاه و نقش مدرس یا استاد

۱۱

ملاکهای شایستگی مدرس

۱۷

آداب و وظایف معلم در اسلام

۱۹

تعریف تدریس

۲۰

عوامل مؤثر در تدریس

۲۱

ویژگیهای شخصیتی و علمی استاد

۲۵

ویژگیهای دانشجویان و تأثیر آن بر فرآیند تدریس

۲۵

تأثیر برنامه و ساخت نظام آموزشی بر فرآیند تدریس

۲۵

تأثیر فضا و تجهیزات آموزشی بر فرآیند تدریس

۲۵

ارتباط به عنوان یک عامل مؤثر در تدریس-یادگیری

۲۶

ضرورت تعیین هدف و تنظیم هدفهای آموزشی در فرآیند تدریس

۲۶

محتوای آموزشی و تأثیر آن در فرآیند تدریس

۲۷

مطالعات انجام شده در خارج

۲۸

مطالعات انجام شده در ایران

فصل سوم: مواد و روشها

۳۱

نوع مطالعه

۳۱

جامعه مورد مطالعه

۳۱

حجم نمونه مورد مطالعه

۳۱	روش انجام پژوهش
۳۲	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۳۲	محدودیت پژوهش

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش

۳۳	یافته‌های پژوهش
۳۴	بررسی میانگین و انحراف معیار سن دانشجویان و اساتید مورد مطالعه
۳۴	بررسی جنسیت افراد مورد مطالعه به تفکیک استاد و دانشجو
۳۵	بررسی افراد دو گروه مورد پژوهش بر حسب نحوه پاسخگویی آنان به سؤالات مربوط به جنبه شخصیت فردی اساتید در سال ۱۳۸۰
۳۶	بررسی دو گروه مورد پژوهش بر سبب نحوه پاسخگویی آنان به سؤالات پژوهش مربوط به جنبه توانائی در ارتباط و مشاوره در سال ۱۳۸۰
۳۷	بررسی در دو گروه مورد پژوهش بر حسب نحوه پاسخگویی آنان به سؤالات پژوهش مربوط به جنبه روش تدریس در سال ۱۳۸۰
۳۸	بررسی در دو گروه مورد پژوهش بر حسب نحوه پاسخگویی آنان به سؤالات پژوهش مربوط به جنبه دانش پژوهی در سال ۱۳۸۰
۳۹	بررسی میانگین و انحراف معیار امتیازات سؤالات دوره پژوهش به تفکیک استاد و دانشجو
۴۰	بررسی ویژگی‌های استاد خوب از دیدگاه اساتید و دانشکده پزشکی زاهدان در سال ۱۳۸۰
۴۱	بررسی چهار جنبه ویژگی‌های استاد خوب از دیدگاه اساتید به تفکیک جنس و سابقه تدریس و مدرک تحصیلی
۴۱	بررسی ویژگی‌های استاد خوب از دیدگاه دانشجویان به تفکیک جنس
۴۲	بررسی میانگین و انحراف معیار سن بر حسب ویژگی‌های استاد خوب از دیدگاه افراد مورد مطالعه

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۴۳	بحث و نتیجه‌گیری
۴۹	پیشنهادات
۵۱	منابع
۵۴	چکیده انگلیسی
	ضمیمه ۱-۲

چکیده فارسی:

مراکز آموزش عالی، برای تعیین شایستگی اساتید خود ملاک‌هایی را تعیین، تا عملکرد آنها را مورد ارزشیابی قرار دهند و از این طریق استادان نمونه خود را مشخص و با استفاده از آن، سعی می‌گردد کیفیت آموزش را ارتقاء بخشند. این پژوهش یک مطالعه توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جمعیت مورد مطالعه اساتید و دانشجویان دانشکده پزشکی زاهدان بوده است که به منظور بررسی و مقایسه نظرات دو گروه در مورد معیارهای یک استاد خوب دانشگاهی در چهار جنبه «شخصیت فردی»، «دانش پژوهی»، «روش تدریس» و «توانایی در ایجاد ارتباط و مشاوره» انجام گرفته است. در این بررسی ۳۴۰ نفر (۸۸ نفر استاد و ۲۵۲ نفر دانشجوی) شرکت داشتند.

از پرسشنامه بعنوان ابزار گردآوری داده‌ها استفاده و با روش درصدگیری و محاسبه میانگین امتیازات هر سؤال و چهار جنبه بطور کلی، بررسی و مورد مقایسه قرار گرفته است.

اطلاعات توسط نرم‌افزار کامپیوتری spss آنالیز و از آزمونهای Kauskal wallis, Mann - Whitney, chi square استفاده گردید.

یافته‌ها نشان داد که اساتید و دانشجویان از میان چهار جنبه از ویژگیهای یک استاد خوب اولویت اول را به جنبه «روش تدریس» داده‌اند، اساتید اولویتهای بعدی را به ترتیب «توانایی در ایجاد ارتباط و مشاوره»، «دانش پژوهی» و «شخصیت فردی» دانسته و دانشجویان نیز به ترتیب «توانایی در ایجاد ارتباط و مشاوره»، «شخصیت فردی»، و «دانش پژوهی» را اولویت دانسته‌اند.

ویژگی «شیوایی بیان» از نظر دانشجویان و «علاقمندی به تدریس» از نظر اساتید از جنبه «شخصیت فردی» مهم تلقی شده است. همچنین اکثریت اساتید و دانشجویان در گزینه مهم، تسلط استاد در درس مورد تدریس، «تحوه سازماندهی و تنظیم دروس» و «آمادگی برای کمک به رفع مشکل دانشجوی» را به ترتیب مهمترین ویژگی جنبه «شخصیت فردی»، «دانش پژوهی»، «روش تدریس» و «توانایی در ایجاد ارتباط مشاوره» دانسته‌اند و هر دو گروه مورد پژوهش ویژگی «تسلط استاد در درس مورد تدریس» را مهمترین معیار یک استاد خوب می‌دانند.

آنالیز اطلاعات حاصل از این پژوهش نشان داد که میانگین نظرات اساتید و دانشجویان در مورد معیارهای یک استاد خوب تفاوت معنی‌داری دارد.

فصل اول
معرفی پژوهش

مقدمه و معرفی طرح:

بسیاری از محققان نام‌آور مکرراً در زمینه‌های علم و غنای محتوای فکری روزگاران قدیم و تمدن ایرانیان باستان صحبت کرده‌اند. در تاریخ ایران باستان نقطه عطفی وجود دارد و آن ظهور دین مبین اسلام بود که دانشمندان ایرانی را با عمق علوم انسانی آشناتر نمود و آنان را در زمینه‌های مختلف علمی شهره جهانیان ساخت. به علت حمله ویرانگر مغول حالت خمودگی و کاهش فعالیت علمی در ایران حکمفرما شد. ولی بعد از زوال این قوم اگرچه آغاز نوین در فعالیتهای علمی دیده شد لیکن عصر انفجار علم و دانش مغرب‌زمین، طب کشور ما را در فاصله بعیدی از پیشرفتهای روز قرار داد. در قرن ۱۱ هجری شمسی با نفوذ روسیه و انگلیس و اعزام دانشجو برای تحصیل طب به اروپا به تدریج طب جدید جایگزین طب قدیم شد و با تلاشهای فراوان دانشکده پزشکی تهران در سال ۱۳۱۷ افتتاح شد. در سال ۱۳۱۸ آموزش بالینی دانشجویان پزشکی از بیمارستانهای وزارت بهداشتی به بیمارستانهای دانشگاهی منتقل شد. ولی قبل از ورود دانشجویان به مرحله آموزش بالینی باید مرحله آماده‌سازی را به خوبی گذرانده که لازمه این مهم نیاز به آموزش از طریق مدرسان می‌باشد (۱). آموزش کار اصلی استاد است. آموزش به فعالیتهای از پیش طرح‌ریزی شده‌ای گفته می‌شود که با هدف ایجاد یادگیری در دانشجویان بین استاد و یک یا چند دانشجو بصورت کنش متقابل یا رابطه دوجنبه انجام می‌شود. منظور از کنش متقابل، مبادله گفتار یا اعمال بین استاد و دانشجو است که به جریان آموزش و یادگیری جهت می‌دهد (۲). موفقیت استاد تا حد زیادی در گرو استقلال عملی است که دارد، ولی استقلال عمل استاد وقتی موجه و مفید است که به کمک مطالعه و تحقیق مداوم و بر اثر شرکت نمودن و بهره‌مند شدن از دوره‌های کارآموزی پربار و ضمن تماس با افراد باتجربه به حد خودکفائی نسبی رسیده باشد، بطوریکه بتواند در هر مورد تربیتی خاص،

برآورد وضعیت کرده با در نظر گرفتن شرایط و با روشن بینی کامل تدابیر مقتضی اتخاذ نماید (۳).

در نظام آموزشی عناصر متعددی موجود است که هر کدام از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند. لیکن هیچکدام با عنصر استاد و معلم برابری نمی‌کند. استاد از طریق ترکیب مناسب و بدیع عناصر موجود در نظام آموزشی می‌تواند دانشجویان را به سوی اهداف عالی سوق دهد و یا از دستیابی به آنها محروم نماید. لذا در تحلیل نهائی، اساسی‌ترین عامل تجدید بنای تعلیم و تربیت استاد است و بنابراین بررسی کیفیت کار مدرسین دانشگاهها از جمله مهمترین مسائلی است که ضمن فراهم آوردن بازخورد مناسب برای تجزیه و تحلیل مسائل آموزشی در برنامه‌ریزی جامع استراتژیک، موجب می‌گردد که مسئولین آموزش به مسائل مهمی چون تسلط بر محتوی، مدیریت کلاس، برقراری ارتباط با دانشجویان، بهره‌گیری از مهارتهای آموزشی و برخورداری از رفتارهای مناسب در کلاس عنایت نمایند. چرا که هر کدام از عوامل مزبور بر سودمندی تدریس تأثیرگذار هستند. (۵ و ۴). اخیراً مدارس طب کیفیت آموزش را در تعیین بودجه، هم‌سطح فعالیتهای تحقیقاتی و بالینی در نظر می‌گیرند. برای ارزیابی کیفیت آموزش دهندگان ابتدا باید مهارتها و رفتارهای یک مدرس عالی تعیین شود. مطالعات اخیر مشخصات کلیدی یک استاد نمونه را تعیین نموده است، این مشخصات را به دو دسته می‌توان تقسیم کرد:

۱- مشخصاتی که موجب رشد محیط آموزشی می‌شود.

۲- مشخصاتی که موجب رشد دانش پزشکی می‌شود (۶).

هر استاد از لحظه‌ای که به فکر آماده شدن برای آموزش یک درس می‌افتد و شروع به تهیه مقدمات کار می‌کند تا زمانیکه عملاً در کلاس به تدریس مطالب می‌پردازد و سرانجام وقتی که در پایان کار به ارزشیابی از میزان آموخته‌های دانشجویان خود اقدام می‌کند،

فعالیت‌های مختلفی انجام می‌دهد. طبق الگوی عمومی آموزشی، فعالیت‌های آموزشی به چهار مرحله تقسیم شده‌اند.

مرحله ۱) فعالیت‌های پیش از عمل آموزش

مرحله ۲) فعالیت‌های پیش از عمل آموزش و ضمن آموزش

مرحله ۳) فعالیت‌های ضمن آموزش مرحله ۴) فعالیت‌های پس از عمل آموزش که

اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزش می‌باشد و آخرین فعالیت آموزشی استاد به حساب می‌آید (۷). ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانشجویان به نمره دادن خلاصه نمی‌شود، بلکه هدف اصلی آن کمک کردن به استاد در بهبود بخشیدن به شیوه‌های آموزش خود و تشخیص در رفع نواقص یادگیری دانشجویان است (۸). لازمه رسیدن به این اهداف داشتن اساتید با ویژگی‌های شایسته است. در این راستا مراکز آموزش علمی برای تعیین شایستگی اساتید خود ملاک‌هایی را تعیین می‌کنند تا عملکرد آنها را مورد مطالعه قرار دهند و از این طریق استادان نمونه خود را مشخص و با استفاده از این اساتید سعی نمایند کیفیت آموزشی خود را ارتقاء بخشند (۹) حال اگر ضرورت ارزشیابی اساتید را بپذیریم این نکته مطرح می‌شود، معیارهای این ارزشیابی چیست؟ به همین منظور نیز پژوهشی در سمنان توسط آقای دکتر سعید حاجی آقاچانی انجام گرفت که هدف، تعیین ویژگی‌های استاد خوب از دیدگاه اساتید و دانشجویان در چهار جنبه «شخصیت فردی»، «دانش پژوهی»، «روش تدریس» و «توانایی در ایجاد ارتباط و مشاوره» بود. این مطالعه نیز جهت بررسی معیارهای یک استاد خوب از نظر اساتید و دانشجویان دانشکده پزشکی زاهدان در نیمسال اول تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۸۱ انجام گرفت. با امید بر پیشرفت روزافزون آموزش پزشکی.

هدف کلی:

بررسی معیارهای استاد خوب از دیدگاه اساتید و دانشجویان دانشکده پزشکی زاهدان در نیمه اول سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۸۱.

اهداف ویژه:

۱- تعیین اولویت ویژگیهای یک استاد خوب از نظر دانشجویان پزشکی از جنبه

شخصیتی

۲- تعیین اولویت ویژگیهای یک استاد خوب از نظر دانشجویان پزشکی از جنبه

دانش پژوهی

۳- تعیین اولویت ویژگیهای یک استاد خوب از نظر دانشجویان پزشکی از جنبه

روش تدریس

۴- تعیین اولویت ویژگیهای یک استاد خوب از نظر دانشجویان پزشکی از جنبه

توانایی در ایجاد ارتباط و مشاوره

۵- تعیین اولویت ویژگیهای یک استاد خوب از نظر اساتید پزشکی از جنبه

شخصیتی

۶- تعیین اولویت ویژگیهای یک استاد خوب از نظر اساتید پزشکی از جنبه

دانش پژوهی

۷- تعیین اولویت ویژگیهای یک استاد خوب از نظر اساتید پزشکی از جنبه

روش تدریس

۸- تعیین اولویت ویژگیهای یک استاد خوب از نظر اساتید پزشکی از جنبه

توانایی در ایجاد ارتباط و مشاوره

۹- مقایسه نظرات اساتید و دانشجویان پزشکی از در مورد ویژگیهای استاد خوب

سؤالات یا نظریات:

- ۱- ویژگیهای یک استاد خوب از نظر دانشجویان پزشکی به ترتیب اولویت در جنبه شخصیتی چیست؟
- ۲- ویژگیهای یک استاد خوب از نظر دانشجویان پزشکی به ترتیب اولویت در جنبه دانش پژوهی چیست؟
- ۳- ویژگیهای یک استاد خوب از نظر دانشجویان پزشکی به ترتیب اولویت در جنبه روش تدریس چیست؟
- ۴- ویژگیهای یک استاد خوب از نظر دانشجویان پزشکی به ترتیب اولویت در جنبه توانایی در ایجاد ارتباط و مشاوره چیست؟
- ۵- ویژگیهای یک استاد خوب از نظر اساتید پزشکی به ترتیب اولویت در جنبه شخصیتی چیست؟
- ۶- ویژگیهای یک استاد خوب از نظر اساتید پزشکی به ترتیب اولویت در جنبه دانش پژوهی چیست؟
- ۷- ویژگیهای یک استاد خوب از نظر اساتید پزشکی به ترتیب اولویت در جنبه روش تدریس چیست؟
- ۸- ویژگیهای یک استاد خوب از نظر اساتید پزشکی به ترتیب اولویت در جنبه توانایی در ایجاد ارتباط و مشاوره چیست؟
- ۹- مقایسه نظرات اساتید و دانشجویان پزشکی در مورد ویژگیهای استاد خوب چیست؟

فصل دوم

بررسی متون

اهمیت تعلیم و تعلم:

در بیان اهمیت تعلیم همین بس، که تحقق گوهر آدمی منوط بدان است، مراقبت‌هایی که تحت عنوان تعلیم و تربیت در مورد آدمیزاده اعمال می‌شود، شرط لازم رسیدن آدمی به مرحله کمال است. چنانکه قبلاً متذکر شدیم، نوزاد آدمی هرچند آدمیزاده است، آدم نیست.

بشر تنها با تعلیم و تربیت آدم تواند شود. چنانکه مضمون تربیت صحیح واقع شود، فرشته خوی گردد، و اگر از میامن آن بی بهره ماند، نه تنها استعداد و امکانات بالقوه اش به هدر می‌رود بلکه به اغلب احتمال، به فقرا می‌رود و به مرتبه بهائم بل، فروتر از آن تنزل پیدا می‌کند (۱۱).

کانت از اینکه تعلیم طبقه جوان در زمان او بر تحقیقات معتبر علمی مبتنی نبوده است اظهار تأسف می‌کند؛ زیرا به اعتقاد وی، مادام که با روشهای علمی مطمئن طریق صحیح و مؤثر تعلیم جوانان خود را کشف نکرده ایم، از تصور حالت کمالی که بدان نائل تواند شود عاجزیم (۱۱).

تعهد در مقابل تعلیم و تربیت یا آموزش و پرورش با توجه مختصری روبروست بسیاری از مدرسین، تا به حال آموزش شخصی خاصی برای اینکه چطور تدریس کنند نداشته اند. گزارشهای علمی انتشار یافته نشان داد که دلیل اصلی برای شکست اصطلاحات در آموزش بی توجهی و خونسردی کارکنان امر تعلیم می‌باشد (۱۲).